

UDK: 37.018.43:004.738.5

Dr Radoja Radić

UČENJE NA DALJINU (DISTANCE LEARNING)

UČENJE NA DALJINU I VIRTUELNI STUDIJ

Rezime

Učenje na daljinu i virtuelni studij

Savremeni pristup procesu obrazovanja dizajnira se u funkciji potreba nacionalnog i međunarodnog tržišta, obrazovnih mogućnosti i kapaciteta zemlje. Vrijeme današnjice zahtijeva da se bliže determinišu faktori planiranja obrazovne djelatnosti, sa osvrtom na savremene poglede na obrazovanje u svijetu. Na našem obrazovnom prostoru organizacione promene, uspostavljene u obrazovanju, proistekle su iz doktriniranih odrednica Bolonjske deklaracije. Jedinstven i sveobuhvatan cilj obrazovne djelatnosti pred izazovima novih tehnologija sadržan je u strategijskom opredelenju obrazovne ustanove da obrazuje, usavršava, specijalizuje i poslovno trenira kadrove za nacionalno i međunarodno tržište obrazovanja, tokom cijelog radnog vijeka. Mogućnosti i uticaj informacionih tehnologija i njima izazvanog napretka čovječanstva, svakako moraju razumjeti i previlno tumačiti svi učesnici obrazovnog procesa, kako bi svojim pedagoškim radom išli u susret novim mogućnostima i kvalitetnijim rezultatima. Sve to za ishod daje koncept učenja tokom cijelog životnog-radnog vijeka, koncept "Lifelong e-learning".

U daljem razvoju i širenju kreativnosti i inovativnosti u visokom školstvu, namera autora je da ukaže na konceptualni prilaz

sistema studija na daljinu.

Studenti posredstvom Intraneta (sa visokoškolske ustanove) ili Interneta (od kuće) pristupaju svim edukacionim sadržajima sa udaljenih lokacija po principu 24/7 (sedam dana nedeljno, 24 časa na dan) koji su struktuirani tako da omogućavaju:

- Pristup digitalizovanim nastavnim sadržajima kroz auditivne medije, vizuelne medije, tekstualne medije i animirane lekcije;
- Pristup predavanjima profesora sa udaljenih lokacija kroz on-line video konferencije sa više učesnika i kroz asinhroni pristup katalogiziranim predavanjima na računarskom serveru visokoškolske ustanove primjenom metoda VoD – (Video on Demand);

Zajednički rad studenata/učenika na vježbama, na projektima i kroz konsultacije uz korištenje telekomunikacionih medija i internet tehnologije.

Na visokoškolskoj ustanovi mora biti obezbjeđena "on-line" video komunikacija ne samo za izabrana predavanja profesora već i za video-konferencije (telekonferencing) kojima će biti podržana promotivna predavanja gostujućih profesora, diskusioni paneli u okviru tzv. VIP-panela i business okruglih stolova.

Primjena kompjuterski podržanog učenja podrazumjeva da studenti posjeduju računar odgovarajućih performansi, da imaju neposredan pristup internetu odnosno odgovarajuća telekomunikaciona sredstva, koja obezbjeđuju učenje na daljinu, da na računaru imaju instalisan odgovarajući sistemski i komercijalni softver i odgovarajuće module softvera za podršku učenja na daljinu.

Kompjuterski podržano učenje i obrazovanje na daljinu takođe podrazumjevaju da studenti posjeduju minimum prethodnih i neophodnih znanja i vještina potrebnih za efektno korištenje primjenjenih kompjuterskih i telekomunikacionih tehnologija.

Nastava distance learning studija je organizovana na slijedećim principima:

1. Primjenjuje se u cjelosti akreditovani nastavni plan i program redovnih studija;
2. Evidencija studenata i ispita se vrši u skladu sa postojećom organizacijom visokoškolske ustanove i propisima o vođenju dokumentacije;
3. Studenti na "distance learning" studiju stižu identične diplome kao studenti na redovnim studijima ;
4. Studenti su oslobođeni od obaveza da slušaju teorijsku nastavu i nemaju obaveza u pogledu neposrednih kontakata sa nastavnicima i saradnicima osim inicijalnog seminara na kojem se objašnjavaju metodi rada, specifični zahtjevi učenja na daljinu, literatura, programski sadržaji i način evaluacije znanja.
5. Direktne konsultacije sa nastavnikom (on-line i telefonske) moraju biti predviđene prema programiranom rasporedu ili svakodnevno korišćenjem diskusionog foruma;
6. Studentima se stavljaju na raspolaganju pitanja za samovrednovanje stečenog znanja i progressa u savladavanju i razumjevanju gradiva te zadaci za vježbu u skladu sa zahtjevima nastavnika, kako bi se što bolje pripremili za ispit;
7. Studentima su na raspolaganju i multimedijalni didaktički materijali kojima se podstiče dinamičnost i motivacija studenata. Ovi materijali su arhivirani na WEB portalu Univerziteta i student im pristupa u bilo koje vrijeme (24/7 sistem);
8. U organizaciji nastave planirane su i ostale forme rada studenta čiji rezultati čine dio konačne ocjene studenta.

9. Primjenjeni eLearning sistem omogućava sljedeće asinhronne metode za komunikaciju učesnika u edukativnom procesu:

- diskusione grupe (forum);
- formiranje baze često postavljanih pitanja (FAQ);
- sistem elektronske pošte (E-mail);
- kreiranje panela "vijesti" za kurs;
- elektronski podsjetnik i kalendar kursa;

i sljedeće sinhronne metode komunikacije:

- chat sesije;
- chat konsultacije;
- on-line videokonferencije.

U okviru podrške sistemu učenja na daljinu visokoškolska ustanova obezbjeđuje sljedeće tehnološke opcije:

- Telefon kao pasivno audio pomagalo
- Galerije slika, tehničkih crteža, dijagrama, grafikona i drugih multimedijalnih izvora, koji su transparentni i dostupni studentima putem interneta.
- Pokretne slike u obliku video-klipova, kompjuterskih animacija/ simulacija i video prezentacija koje su dostupne studentima po istom principu kao i galerije slika;
- Asinhroni video sadržaji predavanja koja se snimaju, digitaliziraju i katalogiziraju na WEB-računarskom serveru visokoškolske ustanove i dostupna su studentima u bilo koje vrijeme (asinhroni model) putem autori-zovanog pristupa WEB portalu visokoškolske ustanove na Internetu ili u lokalnoj računarskoj mreži visokoškolske ustanove.

- Sinhroni video sadržaji, jer se izabrana predavanja domaćih i stranih gostujućih profesora, odnosno predavanja u okviru VIP-panela i business okruglih stolova, emituju on-line preko interneta.
- Sinhroni video sadržaji (teleconferencing), jer se na visokoškolskoj ustanovi u okviru svakog predmeta organizuje bar jedna on-line videokonferencija tokom semestra.
- Pored knjiga, priručnika i skripti u elektronskom obliku, studentima moraju biti na raspolaganju u elektronskom obliku svi normativni akti visokoškolske ustanove, nastavni planovi i rasporedi, te katalogizirani studentski radovi odnosno projekti.

Elektronski udžbenici su publikovani na WEB računarskom portalu visokoškolske ustanove u hipertekstualnom obliku koji obezbeđuje neposrednu interakciju studenta sa nastavnim sadržajima i drugim izvorima, i iniciraju istraživačke aktivnosti studenta u toku savladavanja nastavnog sadržaja.

Studentima su na raspolaganju i liste neophodnih dokumenata za čitanje, kao i sve ostale knjige odn. literatura u elektronskom obliku za koje je visokoškolska ustanova pribavila autorska prava. Knjige dostupne putem interneta koje su u javnom vlasništvu su referencirane u vidu linkova na WEB portalu DL-servera.

Visokoškolska ustanova mora biti pretplaćena na određen broj elektronskih izdanja časopisa kao i za pristup bibliotekama elektronskih izdanja, za koje se pristup naplaćuje.

Studiranje na daljinu (distance learning) koje organizuje visokoškolska institucija vrše se prema posebnoj proceduri predviđenoj za ovaj oblik studiranja.

Nastava i ispiti za "distance learning" studijske programe koje visokoškolska ustanova organizuje po osnovu sporazuma sa drugim visokoškolskim ustanovama iz zemlje i inostranstva (akademijama, univerzitetima, visokim školama itd.), obavljaju se u skladu sa pravilima koja su predviđena tim sporazumima.

Ispiti u sistemu studiranja na daljinu mogu se polagati u službenim prostorijama visokoškolske institucije odnosno u objektima navedenim u dozvoli za rad (support centers). Ispiti se mogu polagati i direktno on – line sistemom pod uslovom da se osigura identifikacija studenta i samostalnost u radu.

Specifičnosti u sistemu ispita i ocjenjivanja koje su implicirane metodologijom učenja na daljinu ogledaju se u slijedećem:

- Visokoškolska ustanova u sistemu eLearning, podržanog sa savremenim ICT -informaciono - komunikacionim tehnologijama primjenjuje zadatke za samovrednovanje stečenog znanja, zadatke za konačno elektronsko evaluiranje znanja, te različite studentske pisane radove.

Sve zadatke i radove studenti šalju profesorima na ocjenu pomoću sistema elektronske pošte ili korištenjem okoline za provjeru znanja;

- U organizaciji nastave planirane su i ostale forme rada studenta kao što su: izrada studentskih projekata, seminarskih radova, pisanje eseja, mikro-istraživanja (npr. istraživanje tržišta ili izvora itd), obrada studija-slučaja, te više (2 do 3) prolaznih mikro-testova za svaki predmet. Rezultati ovih ostalih formi rada čine dio konačne ocjene studenta. Drugi dio ocjene čine rezultati finalnog ispitnog testa.
- Studentski zadaci/projekti se evaluiraju, prihvataju i ocjenjuju, vraćaju na doradu sa komentarima profesora ili prihvataju i komentarišu, a studenti se obavještavaju o rezultatima putem elektronske pošte. Rješenja studentskih zadataka postavljaju se u diskusionim forumima i diskusionim grupama.
- Ispit se polaže u vidu testa na računaru na matičnom univerzitetu odnosno u registrovanim područnim centrima za podršku (support centers) koji posjeduju odgovarajuću tehničku (kompjutersku i telekomunikacionu) infrastrukturu i

u kojima je obezbjeđeno prisustvo ovlaštenih i kvalifikovanih osoba, koje vrše nadzor legitimnosti i legalnosti ispita;

- Visokoškolska ustanova u sistemu učenja na daljinu primjenjuje slijedeće modele ispitivanja:

Elektronski test koji se formira iz skupa definisanih i dizajniranih pitanja (koje definiše i održava isključivo profesor izabran na odnosni predmet) i koji zadovoljavaju mjerne karakteristike validnosti, relijabilnosti, senzitivnosti i objektivnosti. Skup testnih pitanja/zadataka se formira računarski (slučajnim izborom iz baze pitanja/zadataka) tako da se uvažava kriterij zadane distribucije kvantitativnog učešća broja pitanja/zadaka prema relevantnosti pojedinih oblasti/poglavlja gradiva koje se ispituje.

Testna pitanja se formiraju na osnovu slučajnog (random) izbora kojeg računar određuje u momentu davanja instrukcije za izradu testa što znači da se za svakog studenta formira drugačiji set pitanja. Računar uvažava težinske faktore svakog pitanja, tako da ukupan težinski koeficijent za svakog studenta varira u granicama zadane tolerancije.

Testni zadaci su objektivnog tipa tako da se rezultat zadatka može računarski procesirati (zadaci višestrukog izbora, unošenje egzaktnih brojčanih rezultata, zadaci višestrukog izbora sa sparivanjem, tačno-netačno, zadaci egzaktnog sređivanja - redosljeda i uspoređivanja);

Rješavanje testa je vremenski ograničeno/definisano.

Ocjena testa se procesira automatski na osnovu zadanih kvantitativnih kriterija.

Kombinovani elektronsko-narativni test koji pored automatski procesiranih elemenata ima i pitanja/zadatke na koje se odgovara narativno (tekstualno). Narativne dijelove testa evaluira i ocjenjuje profesor.

Kao treći izvor ocjene studenta procjenjuju se kolateralne aktivnosti studenta analizom ukupnog vremena provedenog u

obradi predmeta kao i analizom strukture tog vremena (vrijeme provedeno u obradi osnovnog HTML modula, vrijeme provedeno na forumima, chatu, vrijeme posvećeno istraživanju izvora, vrijeme na video-konferencijama i "download" katalogiziranih predavanja), obzirom da se sve aktivnosti studenta evidentiraju po dužini i vrsti u odgovarajućoj "log" datoteci. Statistika prolaznih testova također predstavlja element procjene kolateralnih aktivnosti studenta.

Struktura ocjene, odražava ukupnu aktivnost studenta na osnovu procjene sva tri izvora: rezultata testiranja, ocjene ostalih formi rada studenta i ocjene kolateralnih aktivnosti studenta.

Korištene riječi: Lifelong e-learning, video on Demand, distance learning, Intranet, VIP-panela, auditivne medije, vizuelne medije, tekstualne medije i animirane lekcije.

"DISTANCE LEARNING"

DISTANCE LEARNING AND VIRTUAL STUDY

Summary

Distance learning and virtual study

Modern approach to design education process in the function of the needs of national and international markets, educational opportunities and capacities of the country. Weather today is required to more closely determine the factors of planning educational activities, with emphasis on contemporary views of education in the world. In our educational area of organizational change, established in education, derived from doktriniranih determinant of the Bologna Declaration. Unique and comprehensive goal of educational activities for the challenges of new technologies is contained in the strategic orientation of educational institutions to educate, improve, and specialized business training staff for national and international market of education, throughout his working life. Opportunities and impact of information technology, and they caused the progress of mankind, certainly must understand and previlno interpreted all participants of the educational process, to their pedagogical work went to meet new opportunities and better results. All this makes the outcome of the concept of learning throughout working life-century concept of "LIFELONG e-learning.

The further development and expansion of creativity and innovation in higher education, the authors intend to point out the conceptual approach of the study at a distance.

Students through the Intranet (from the higher education

institution) or the Internet (from home) access to all educational facilities from remote locations on the principle of 24 / 7 (seven days a week, 24 hours a day) that are structured to provide:

- Access to digitized educational content through the media, auditory, visual media, text media and animated lessons;
- Access to the lectures of professors from remote locations through on-line video conferences with multiple participants through lectures, asynchronous access cataloged on computer server of a higher education institution applying methods VoD - (Video on Demand);

Joint work of the students / pupils on exercises, projects, and through consultations with the use of telecommunications media and internet technologies.

The higher education institution must be ensured on-line video communication not only for the selected lectures of professors, but also for video-conferencing (telekonferencing) which will be supported by promotional visiting professor lectures, discussion panels in the so-called. VIP panels and business roundtables.

Application of computer-supported learning means that students have adequate computer performance, to have immediate access to adequate telecommunications and Internet resources that provide distance learning, to have installed the appropriate computer system and commercial software and the appropriate software modules to support distance learning.

Computer-supported learning and distance education also assume that students possess the necessary minimum of previous knowledge and skills needed for effective use of applied computer and telecommunication technologies.

Teaching distance learning study is organized on the following principles:

1. It is applied to fully accredited curriculum of regular studies;
2. Student records and exams are conducted in accordance with the existing organization of academic institutions and regulations on managing documents;
3. Students on "distance learning" studio acquired identical degree as students in regular studies;
4. Students are exempt from the obligation to listen to theoretical classes and have obligations in respect of direct contact with teachers and associates, except the initial seminars explaining the methods of work, the specific requirements of distance learning, literature, program content and method of evaluation of knowledge.
5. Direct consultation with the teacher (on-line and telephone) must be provided according to the programmed schedule or daily use of discussion forums;
6. Students are placed at the disposal issues for self-evaluation of knowledge and progress in mastering and understanding the material assignments for exercise in accordance with the requirements of teachers, in order to better prepare for the exam;
7. Students are available and multimedia didactic materials that encourage dynamism and motivation of students. These materials are archived on the web portal of the University and student access to them at any time (24 / 7 system);
8. The organization of instruction are planned and other forms of students whose results are part of the final assessment of the student.
9. Applied eLearning system provides the following methods for asynchronous communication of the participants in the educational process

Discussion groups (forums);

- Establishment of bases frequently asked questions (FAQ);
- Electronic mail (e-mail);
- Creation of the panel "news" for the course;
- An electronic reminder and calendar of the course; and the following synchronous methods of communication:
- Chat session;
- Chat consultations;
- On-line videoconferencing.

In the support system of distance learning higher education institution provides the following technological features:

- Phone as a passive audio tool,
- Gallery, technical drawings, diagrams, charts and other media sources, which are transparent and available to students via the Internet.
- Moving images in the form of video clips, computer animation / simulation and video presentations are available to students on the same principle as the gallery;
- Asynchronous video lectures which are recorded, digitaliziraju and cataloged on the Web server computer higher education institutions and students are available at any time (asynchronous model) via authorized access to Web portal to higher education institutions on the Internet or in local computer network of academic institutions
- Synchronous video content, as selected lectures by local and foreign visiting professors and lectures in the VIP panels and business roundtables, broadcast on-line via the Internet.

- Synchronous video (teleconferencing), because the higher education institution in each subject is organized at least one on-line videoconferencing during the semester.
- In addition to books, manuals and scripts in electronic form, students must be available in electronic form, all the normative acts of higher education institutions, curricula and schedules, and cataloged student works or projects. Electronic textbooks are published on the Web portal to computer education institution in the form of hypertext that provides direct interaction with the student teaching content and other sources, and initiate research activities during the student of teaching content.
- Students are available and list of necessary documents for reading, and all other books, ie. literature in electronic form for which the institution of higher education obtained copyrights. Books are available through the Internet that are in the public domain are referenced as links to web portal DL-server.

Institution of higher education must be subscribed to a number of items of electronic journals and libraries for access to electronic publications, to which access is charged.

Distance learning (distance learning) organized by higher education institutions are carried out under a special procedure set for this type of study. Classes and exams for the "distance learning" programs of study that higher education institution organized under agreements with other higher education institutions from home and abroad (academies, universities, high schools, etc.), Performed in accordance with the rules that are provided these agreements.

Examinations in the system of distance learning can be taken in the official premises of an academic institution or in the facilities listed in the permit to work (support centers). Exams may be taken and dirktno on - line system provided to ensure the identification of student and independent work. Specific features in the system of examination and evaluation are implied methodology of distance

learning are reflected in the following:

- Institution of higher education in the eLearning system, supported with modern ICT and information - communication technologies applied tasks for self-knowledge, tasks for the final electronic evaluate knowledge, and various student written works.

All tasks and work, students are sent to the evaluation of professors by e-mail system or using the environment for knowledge testing;

- The organization of instruction are planned and other forms of examination such as: development of student projects, term papers, writing essays, micro-studies (eg, market research and sources, etc.), processing of case-studies, and more (2 to 3) transient micro-tests for each subject. The results of these other forms of work are part of the final assessment of the student. The second part of the assessment consists of reviewing the final results of the test.
- Student assignments / projects are evaluated, accepted and evaluated, returning to finish with the comments of Professor or accepted and discussed, and students are informed about the results via email. Decision of student assignments are placed in discussion forums and discussion groups.
- The exam is taken as a test on a computer in the home university or registered regional centers for support (support centers) that possess the appropriate technical (computer and telecommunications) infrastructure is ensured and that the presence of authorized and qualified persons, who carry out surveillance of legitimacy and legality of the exam;
- Institution of higher education in the system of distance learning models apply the following test:

Electronic test that is formed from a set of defined and designed questions (which defines and maintains the only professor elected to the respective case) and that meet the

characteristics of measuring validity, reliability, sensitivity and objectivity. A set of test questions / tasks create a computer (at random from the database questions / tasks) so that it respects the default distribution of the quantitative criterion of participation questions / relevance of certain areas / chapters material that is examined. Testing questions are formed based on random (random) selection by the computer determines the time of giving instructions for making the test, which means that for each student create a different set of questions. Computers acknowledges difficulty factors of each issue, so the total weight coefficient for each student varies within the default tolerance.

Test tasks are objective type so that the result can be computer processed the task (multiple choice tasks, entering exact numeric results, tasks with multiple choice matching, true-false, the exact tasks arranging - and comparing the order);

Solving the test is limited / defined.

Assessment test can be processed automatically based on zadanih quantitative criteria.

Combined electronic-narrative test next automatically procesiranih elements have questions / tasks that are appropriate narrative (text). Evaluate the narrative parts of the test and evaluate a professor. As a third source of student evaluations are estimated collateral activities of student analysis of the total time spent in processing cases and analysis of the structure of the time (time spent in processing basic HTML module, time spent on forums, chat, time devoted to research resources, time, video-conferences and "download" katalogiziranih lectures), considering that all student activities are recorded by the length and type in the appropriate "log" file. Statistics transient tests also represents an element of student assessment collateral activities.

The structure of the assessment reflects the overall activity of student assessment based on three sources: the results of testing,

assessment of other forms of student assessment and student activities collateral.

Used words: LIFELONG e-learning, video on Demand, Distance Learning, Intranet, VIP panel, media, auditory, visual media, text media and animated lessons.

SISTEM¹ STUDIJA² NA DALJINU

1. Osnovni postulati i koncepcija »studija i škola «

1.1. Škola na daljinu

Učenje na daljinu je institucionalizovani oblik edukacije, odnosno studiranja van uobičajenih standardnih uslova. Svoju etiologiju³ zasniva na tradicionalnim dopisnim školama, s tim da se bitno transformišu sa razvijanjem sistema elektronskog komuniciranja, a posebno sa nastankom i razvojem elektronskih masmedija.

U studiji polazimo od pretpostavljene visokoškolske ustanove pod nazivom „Euro College – Euro Koledž“ kome etiološku osnovu imaju studije na daljinu organizovane kroz čitav period poslovne edukacije u okviru nastavnih planova i programa, u saradnji sa poznatim evropskim i američkim visokoškolskim ustanovama. Nedostatak savremene obrazovne tehnologije, posebno one zasnovane na elektronskim komunikacijama i interneta, u uslovima visokih troškova realizacije utvrđenih programa i metodologije, doveli su ove studije na daljinu u kategoriju »vikend studija«, sa brojnim nedostacima, što je navelo zakonodavca da zabrani studije van sjedišta fakulteta. Takva

---

¹ Sistem označava put, proces, skup načela, pojmova usklađenih da djeluju u cjelini, tj. cjelina sastavljena od više dijelova.

² Studija označava bavljenje nekom naukom, istraživanje, proučavanje, učenje, pohađanje fakulteta i studiranje.

³ Etiologija je nauka o uzrocima i posljedicama nekih pojava, tj. navođenja ranijeg događaja koji je uzrok nekog doživljenog stanja, ili dio medicine koji proučava uzrok nastanka i razvoja neke bolesti.

zakonska odredba i praksa selektivnog sankcionisanja doveli su do još veće potrebe da se realizuju studije na daljinu, odnosno studija van sjedišta fakulteta, što bitno poboljšava koncept poslovne edukacije u prostorima ostvarivanja biznisa, prostorima življenja studenata i prostorima najrealnijeg ostvarivanja studija prakse, stručne prakse i prostorima zapošljavanja.

Razvojem elektronskog načina komuniciranja, posebno sa razvojem interneta, tj. internacionalizacijom obrazovnih sistema, posebno u oblasti poslovne edukacije, stvoreni su kvalitetno novi uslovi za studije na daljinu, te razvijanja njihovih institucionalnih oblika, kakve su »škole na daljinu«. Studije na daljinu postaju sastavni dio sistema obrazovanja u čitavom svijetu i doprinose stvaranju jedinstvenog obrazovnog prostora. One povećavaju stepen subjektiviteta studenata i doprinose da se eksplicitnije u edukaciji pređe sa učenja na izučavanje, odnosno studiranje.

Danas se projektuju posebne institucije koje u programskom dijelu predstavlja filijalu evropskih i američkih visokoškolskih ustanova, koje duže vrijeme apliciraju dvogodišnje i trogodišnje dodiplomske studije kao i diplomske studije, a u takvoj koncepciji vide jednu od osnovnih poluga transformacije u studijama na daljinu i njihovoj institucionalizaciji preko »škola na daljinu«. To praktično znači da, mnoge specijalizirane institucije, studentima ugovorenih fakulteta pruža pomoć pri pripremi ispita a na principima adaptiranih programa studija na daljinu tih institucija.

Navedeni razlozi čine etiološku osnovu (o logičkom obrazloženju i dokazivanju) osnivanja i funkcionisanja studija na daljinu.

1.2. Elementi za koncepciju »studija i škola na daljinu «

Studije na daljinu pružaju uslove da se ostvare što efikasnije i efektivnije studije van sjedišta, univerziteta bar do nivoa kvaliteta, koji yadovoljava standarde u visokom obrazovanju. To praktično znači da polaznici tih studija u ambijentu življenja izučavaju teorijsko

i praktično tuđe, svjetsko i civilizacijsko iskustvo na temelju čega kumuliraju sopstveno stručno iskustvo i pretvaraju ga u poslovno iskustvo, što sve zajedno čini generičku osnovu poslovne edukacije.

Teorijsko iskustvo studenti izučavaju zajedno sa nastavnicima, koristeći literaturu i savremene obrazovne tehnologije za edukativnu komunikaciju, posebno svjetske kanale elektronske komunikacije.

Svjetsko i civilizacijsko iskustvo govori da studenti studiraju pretežno samostalno, koristeći literaturu, sredstva masovne komunikacije, posebno elektronske medije i elektronska sredstva edukativne komunikacije. Stručno iskustvo studenti stiču i kumuliraju, koristeći prije svega lokalne poslovne sisteme i poslovne kontakte, odnose i poslovno ponašanje menadžera, odnosno preduzetnika iz malih i srednjih preduzeća, kao i preduzetanika koji žive od ličnog rada, odnosno individualnog ličnog rada i poslovanja. Svi ti oblici studija teorijskog i praktičnog iskustva, studenti suočavaju i prezentuju, putem adekvatnih oblika edukativne komunikacije, uključujući i različite oblike elektronske komunikacije sa iskustvom kojim „Internacionalna menadžment edukacija“ i njeni principi, a prije svega nastavnici i stručni saradnici raspolažu, verifikujući ih i kao takve spajaju sa sopstvenim iskustvom iz čega slijedi stručno poslovno iskustvo, što je osnovni smisao poslovne edukacije, koja se ostvaruje u životnim i poslovnim obrazovnim prostorima koje podrazumijevaju studije na daljinu.

1.3. Povezivanje mjesta studija sa prostorom življenja

Pošto se poslovna edukacija zasniva na procesu studija kao kontinuiranog toka izučavanja, proučavanja, saznavanja svih tajni biznisa, a ne diskontinuiran tok učenja već poznatog, i pošto predstavljaju proces sjedinjavanja ličnog sa tuđim, svjetskim, civilizacijskim, teorijskim i praktičnim iskustvom iz čega slijedi rezultanta: stručno poslovno iskustvo nosioca studija, te ostvarivanje tog procesa u realnom ambijentu življenja najbolja je garancija da se u menadžmentu studija optimalno iskoriste osnovni obrazovni

resursi. Studije na daljinu se ostvaruju u prostorima življenja, koji u isto vrijeme predstavljaju i realni, a time i optimalni obrazovni prostor, što i čini generičku osnovu studija, odnosno učenja na daljinu. Novom obrazovnom metodologijom i posebno tehnologijom elektronskog komuniciranja stvorene su pretpostavke da daljina kao determinanta studija postane zanemarljiva, a studije u realnom ambijentu življenja optimalni izlaz i determinanta generičke osnove studija.

1.4. Povezivanja studija biznisa sa prostorom

Za utvrđivanje težnje ka ciljevima poslovne edukacije potrebno je odgovoriti na pitanje šta su to studije koje čine osnovu poslovne edukacije, zašto se ostvaruju, da bi se mogli definisati putevi kojima će se ići i sredstva koja će se koristiti da bi se definisani ciljevi mogli ostvariti? Studenti svoje studije projektuju i saobražavaju u realnom ili projektovanom biznisu iz čega slijedi motivaciona snaga potreba preduzetništva tim studentima kako bi studije optimalno, cjelishodno i funkcionalno odabrali, započeli, završili i iskoristili u ostvarivanju biznisa. Za to je potrebna stalna veza između biznisa u vezi kojeg i u kome se ostvaruje poslovna edukacija, studiranjem potrebnog teorijskog iskustva i studiranjem prakse iz čega se kumuliraju vrijednosti, informacije, hipoteze, umješnost provjeravanja i činjenice iz kojih se gradi stručno poslovno iskustvo.

Studije na daljinu omogućavaju sjedinjavanje studija teorijskog sa studijama praktičnog iskustva u realnom poslovnom i životnom ambijentu, a preko »studija na daljinu« i realnog obrazovnog prostora.

Fakultet u svom sjedištu ne može realno i optimalno da obezbjedi uslove studiranja teorijskog i praktičnog iskustva. Preko studija na daljinu ona pomaže studentima studije teorijskog iskustva, stavljajući im na korišćenje raspoloživo teorijsko iskustvo, usmjeravajući ih kako da ga studiraju i iskoriste u toku studija prakse, provjeravanja putem prakse i verifikacije u praksi, da bi potom

izvršila verifikaciju rezultata studija prakse i njihovog ugrađivanja u sopstveno stručno poslovno iskustvo tih studenata, što je osnovni smisao

poslovne edukacije. Takvo studiranje ima komparativne prednosti što se ostvaruju pod okriljem biznisa, čemu i služe, a realizuju se kombinacijom individualnog i mentorskog rada.

1.5. Troškovne dimenzije studija na daljinu.

Pored komparativnih prednosti studija na daljinu, troškovi studija, posebno sa stanovišta studenata, predstavljaju posebnu prednost. Internacionalna menadžment edukacija se opredjeljuje za koncept studija na daljinu koga će pratiti utvrđeni troškovi studiranja, dok se troškovi koje iziskuje nova obrazovna metodologija i tehnologija, pogotovu ona koja čini logistiku savremenom elektronskom komuniciranju, predstavljaju investicionu potrošnju, kojom se obezbjeđuje edukacija nastavnika i saradnika, paralelno sa edukacijom studenata. Te studije traže jednak pristup u studijskom pogledu, kako studenata, tako i nastavnika i saradnika, u smislu korišćenja elektronske tehnologije, interneta i sličnih sredstava elektronskog komuniciranja i zajedničkom pristupu studenata, nastavnika i saradnika u studiranju teorijskog i praktičnog iskustva, svih oblika i dimenzija (ličnog, tuđeg, svjetskog i naučnog) radi stvaranja volumena stručnog poslovnog iskustva, što je inače svrha poslovne edukacije. Korišćenje savremene elektronske informacione tehnologije u edukativnoj komunikaciji, bitno mijenja metodologiju studija, što uslovljava obavezu studenata ali i nastavnika, da u proces poslovne edukacije ulaze studirajući programske sadržaje, a to prije svega znači, studirajući sva navedena iskustva u koja se prodire putem elektronskih sredstava obrazovne komunikacije.

Iz navedenih razloga se uložena sredstva u obezbjeđivanju uslova za realizaciju studija na daljinu višestruko vraćaju i predstavljaju investicije u studijske poduhvate na kojima se temelji proces transformacije tradicionalnih studija zasnovanih na

učenju u studije koje znače izučavanje, proučavanje, saznavanje, u aktivni odnos, prije svega studenata, u tom procesu, gdje isti prelaze iz statusa objekta u status subjekta studija u samoj poslovnoj edukaciji.

Troškovne dimenzije studija na daljinu se svode, po obimu i strukturi, na troškove svakodnevnog življenja, što studije na daljinu čini pristupačnim brojnijim kategorijama stanovnika, koji se inače ne mogu svrstati u studentsku populaciju iz materijalnih razloga.

1.6. Komparativne prednosti studija na daljinu

Prednosti studija na daljinu, u pogledu operativnog menadžmenta, odnose se na individualnom i mentorskom pristupu procesa studija. Svaki student individualno i lično komunicira sa nastavnikom ili stručnim saradnikom. Nastavnik ili saradnik je predodređen da u studijskoj komunikaciji pretežno koristi metodologiju mentorskog rada, da se i sam procesom studija permanentno priprema za taj metod rada, da se njegove uloge kontinuirano determinišu u odnosu sa javnošću, posebno stručnom i studijskom javnošću, da je predodređen da i sam studira nova teorijska, tuđa, svjetska, civilizacijska iskustva, ali i prije svega praktična iskustva, koja će ovom prilikom studirati rame uz rame sa svojim studentima. Na taj način i nastavnik i student, teorijska iskustva verifikuje u praksi, teorijske pretpostavke putem prakse se pretvaraju u činjenice ili provjerena saznanja, a činjenice koje nudi praksa, odnosno praktično iskustvo, poput realnih, provjerenih poslovnih informacija, koriste za uspostavljanje novih teorijskih pretpostavki. Kroz taj složen ali izazovni put idu nastavnici i studenti ka ciljevima poslovne edukacije.

Student u studijama na daljinu je, po prirodi tih studij, predodređen da bude subjekt procesa studija, da sam, elektronskim putem ulazi u proces studijske komunikacije sa nastavnicima i stručnim saradnicima, ali i drugim subjektima i sistemima koji raspoložu poslovnim

iskustvom. Tu je literatura, bibliografije, biblioteke, udžbenici, kada je u pitanju teorijsko iskustvo, dakle nisu vezani za jedan udžbenik i samo onim što mu nastavnik neposredno u predavanju ili preko udžbenika nudi. Tu su baze i banke podataka, bogata područja tuđeg svjetskog i civilizacijskog iskustva, do kojih se može elektronskom poštom ili preko interneta može doći i isti edukativni sadržaji proučavati.

U odnosu na dosadašnja iskustva zapadno-evropskih i američkih koledža i univerziteta, u pogledu menadžmenta studija na daljinu, studije zasnovane na novoj edukativnoj metodologiji, a naročito elektronskoj obrazovnoj tehnologiji, omogućavaju operativni menadžment, koji te studije prevodi iz **»vikend studija« u moderne, adekvatne i validne oblike i procese poslovne edukacije.**

Studije na daljinu se izjednačavaju, a često im se daje prednost, nad tradicionalnim studija.

Napušta se tradicionalna metodologija i obrazovna tehnologija, a studije se zasnivaju na savremenim oblicima studijske komunikacije relevantnih subjekata poslovne edukacije, što je smisao transformacije studija koji se realizuju u savremenom svijetu.

1.7. Evropske i američke studije na daljinu

Od samog početka zapadno-evropski i američki koledži i univerziteti, kao sistem poslovne edukacije, opredjeljeni su u razvijanju studija na navedena dva osnovna principa kada su u pitanju studije na daljinu: (1) da studije ostvaruje tamo gde je biznis za koga se studije realizuju i (2) da se ambijent življenja studenata uzima kao realni ambijent ostvarivanja studija.

Transformacija studija u smislu pomjeranja sa grupnog rada i predavanja na individualne studije teorijskog a naročito praktičnog iskustva uz mogućnosti primjene elektronske tehnologije u obrazovnoj komunikaciji, daje šansu studijama na daljinu i kontinuiranih komunikacija nastavnika i stručnih saradnika sa studentima, komunikacija na relacijama između teorijskog i

praktičnog iskustva, edukativnim komunikacijama studenata sa nosiocima tuđeg, svjetskog, civilizacijskog i naučnog iskustva.

Navedeno doprinosi da obrazovni prostori budu tamo gde je biznis za koga se studenti spremaju, u metropoli ili provinciji, u gradu ili na selu, u zemlji ili inostranstvu i sl. Tokom tri i po vijeka, američko više i visoko obrazovanje je pokazalo izvrsnu sposobnost da se ponovo investira kako bi pružilo bolji pristup i efektivnije odgovorilo na potrebe studenata. Prije američke revolucije, osnovano je osam koledža za pripremu elite za profesije u crkvi i zakonodavstvu. Prije nego što je Ustav bio 10 godina star, uspostavljena je prva državna institucija zbog potrebe da se obrazuje veći broj građana. Prva polovina 19. vijeka je važna zbog porasta u malim koledžima pri crkvi, posebno na srednjem zapadu. Ovi koledži su osnovani da njeguju principe denominacije, ali i da služe onim mladim muškarcima, i po prvi put i ženama, koje nisu lako mogle da se upišu na osnovane institucije na istoku.

Morilski akt iz 1862. je stvorio zemljišni grant koledž koji je pružao predavanja iz poljoprivrede i mehaničkih vještina i "promovisao je liberalno i praktično obrazovanje radničkog staleža". Sredinom vijeka, mnoge države su takođe uspostavile prve od "normalnih" škola za pripremu nastavnika osnovne i srednje škole. Osnivanje Univerziteta Džon Hopkins započelo je fazu razvoja američkih istraživačkih univerziteta i za novoosnovano međunarodno liderstvo u višem obrazovanju. Tako su osnovani i mnogi

današnji istorijski crni koledži i univerziteti – državne normalne škole, privatni koledži i instituti na jugu i srednjem zapadu, a 1890 zemljišni grant instituti.

Razvoj tokom 20. vijeka je uključivao i konstatno sazrijevanje normalnih škola u potpuno razvijene državne bečelor koledže za nastavnike, zatim proširivanje uloge istraživanja na univerzitetima, razvoj državnih sistema višeg obrazovanja, i rapidni rast i razvoj nižih i društvenih koledža.

Kako su organizacioni i servisni modeli američkog višeg obrazovanja počeli da se bave pitanjima potražnje i pristupa, tako su

promjene u programu i načinima predavanja pružili veću pažnju potrebama studenata. "Trivium i kvadrivium" su otvorili put izbornim i stručnim kursevima i predmetima. Predavanja, memorisanje i ponavljanje su bili dopunjeni dijalogom student - nastavničko osoblje, studentskim akademskim žurnalima i klubovima, seminarima, nezavisnim istraživanjem, i profesionalnom praksom. Dopisno studiranje i kooperativni prošireni programi su služili potrebama studenta na daljinu, a mnoga od odjeljenja su prerasli u neke od prvih kampusa koji su poslužili u upisnom bumu nakon Drugi svjetskog rata, ne samo povećanjem kapaciteta, nego i pružanjem obrazovnih mogućnosti koje su bliže studentu.

Proces učenja je takođe poboljšan višim pristupom bibliotečkim materijalima i sve sofisticiranijoj laboratorijskoj opremi, video, film, televizija i u skorije vrijeme kompjuteri i internet. Ovo je okruženje i istorija u kojoj se sada raspravlja oko uloge predavačke tehnologije i podsticanja studija na daljinu.

Ovaj materijal prihvata premisu da će koledži u okviru sistema državnih koledža SAD i Evropske unije, upotrijebiti predavačku tehnologiju i proširiti svoju ulogu u studiranju na daljinu kao dio evolucije američkog i evropskog visokog obrazovanja. Naravno, ovaj materijal ne ispituje "zašto" u svim detaljima. Fokusira se na akcije koje se moraju preduzeti i na strukture koje su potrebne za preduzimanje tih akcija. On priznaje da je potrebna i strategija i volja da se postave prioriteta sa ciljem da se to uradi. Iznad svega, materijal pretpostavlja da će koledži postaviti kvalitet i potrebe studenata ispred svojih odluka – baš kao što su to radili tako uspješno tokom istorije.

Tako je januara 2001. godine, kancelar Sistema državnih koledža Virdžinije, postavio Radnu grupu za studije na daljinu da razvije strategijski plan studija na daljinu. Radeći po seriji od sedam ranijih izvještaja o studijama na daljinu i vodeći se konsultacijama sa "Pricewaterhouse Coopers", Radna grupa je razvila viziju o studijama na daljinu, dizajnirali su prospektivni upravljački model, definisali pretpostavke o finansiranju, i predložili jedan broj odnosnih strategija finansiranja.

1.8. Promjenu u obrazovanju

Moćne snage obavljaju velike promjene u višem i visokom obrazovanju. Socijalne i ekonomske promjene izazivaju povećanje potrebe za redovnim prekvalifikacijama na radnom mjestu, kod jednog broja netradicionalnih studenata, i u potrebama za efikasne i fokusirane fakultetske programe. U isto vrijeme, razne institucije i novi komercijalni suparnici koriste alate za učenje poput "elektronske trgovine" za projektovanje kompetitivnog prisustva na drugim tržištima tradicionalnih institucija. Ove i slične snage rezultiraju velikim i rapidnim očekivanjima promjena politike koledža kod studenata, roditelja, zaposlenih, nastavničkog osoblja i šireg društva.

Da bi odgovorili na očekivane promjene, javni koledži (državni ili u privatnom vlasništvu), moraće da oblikuju svoje pružanje obrazovanja na način koji odražava potrebe profesija i šireg radnog okruženja.

Razvoj strategije studiranja na daljinu je jedan način da se oblikuje okruženje koledža, što i reflektuje istorijsku prirodu američkog i evropskog višeg i visokog obrazovanja koje razvija nove modele obrazovanja, usluge i organizacione strukture kao odgovor na promjene u potražnji programa, pristupu studenata, predavanja i procesa učenja. Ova strategija za studije na daljinu je jedan odgovor na promjenljive potrebe okruženja i u ovoj fazi posmatramo ga kao **projekt**.

1.9. Svrha projekta

Glavni cilj projekta strategije studija na daljinu je da se stvori organizaciona struktura za podršku studijama na daljinu širom sistema univerziteta ili koledža. Ciljevi podrške obuhvataju potrebu da se definiše tijelo za donošenje odluka, raščiste uloge i odgovornosti, i da se definišu strategije i politika finansiranja.

1.10. Internacionalna menadžment edukacija razvija strategiju studija na daljinu

Postoje tri međusobno povezane vodilje koje tjeraju da se internacionalne menadžment edukacije razvijaju kroz strategiju studija na daljinu: (1) potreba da se programske mogućnosti prošire na svaki od studija koledža ili univerziteta, (2) zahtjev studenata za pojačani pristup programima, i (3) misija da internacionalna menadžment edukacija odgovori tržištu.

1.11. Procjena potreba za studije na daljinu u Bosni i Hercegovini

Istraživanje statusa okruženja studija na daljinu širom Bosne i Hercegovine kao sistemu, otkrilo je jedan nivo neujednačenosti u spremnosti i kapacitetima da se ponude programi studija na daljinu i servise za podršku. U koledžima takođe postoji jaka želja za vizijom i pojačanim usmjeravanjem i liderstvom za studije na daljinu, uključujući uspostavljanje strategijskih prioriteta studija na daljinu. Može se takođe tvrditi da je u postavljanju prioriteta od kritične važnosti održavanje uloge koledža i univerziteta, kao i potreba za njihovim efektivnim i pouzdanim servisima za podršku studenata i nastavničkog osoblja.

1.12. Izgledi okruženje studija na daljinu

Vizija o studijama na daljinu je jasna i ambiciozna. ***Sistem internacionalne menadžment edukacije pruža programe studija na daljinu svjetske klase i servise koji odgovaraju potrebama Evropske Unije.*** Da bi ispunila ovu viziju potrebno je prihvatiti saradnju sa koledžima i univerzitetima koji moraju:

- obezbijediti jako kolektivno liderstvo koledža odnosno univerziteta,

- obezbijediti široko dostupna, predavanja na studijama na daljinu konzistentno visokog kvaliteta i podršku i za studente i za nastavničko osoblje u svim koledžima,
- uspostaviti i podržati komplet programskih prioriteta koji odgovaraju jedinstvenoj potražnji i ovim se ne može izvršiti supstitucija ni na jedan drugi način i
- osigurati da oni programi koji su označeni kao prioritetni ispunjavaju visinu kvaliteta koja se odnosi na programe priznate kao izvrsne izvan konkretnih institucije.

1.13. Faktori nove strukture za studije na daljinu

Potrebno je formulirati upravljačku strukturu za studije na daljinu na osnovu sedam blokova: (1) infrastruktura, (2) moduli pružanja usluga, (3) servisi podrške, (4) liderstvo, (5) politika, (6) planiranje programa i (7) finansije. Radeći na ovoj osnovi, šest strategijskih principa dalo je okvir za ovu strukturu su:

- zadržati autoritet koledža i univerziteta nad akademskim odlukama,
- održati izmjereni strategijski rast,
- identifikovati jedan broj strategijskih programskih prioriteta,
- podržati širok opseg modula za elektronsko pružanje predavanja,
- uspostaviti programe elektronskog učenja kao najviši prioritet za razvoj novog programa studija na daljinu i
- obezbijediti podršku širom sistema za tehničku infrastrukturu studija na daljinu, akademsku podršku i studentske servise.

1.14. Organizaciona struktura studija na daljinu

Diagram ne odražava uloge i odgovornosti nastavničkog osoblja

1.15. Odgovornost univerziteta i Servisnog centra za studije na daljinu

Predložena upravljačka struktura se fokusira na studenta i oslanja se na efektivne interakcije između studenta, koledža i novog Servisnog centra za studije na daljinu. Sa ovom strukturom, koledži i Servisni centar za studije na daljinu preuzimaju vrlo eksplicitne odgovornosti:

- **Odgovornosti univerziteta:**
  - Upis studenata
  - Obezbeđivanje kurseva
  - Održavanje akademskog kvaliteta
  - Dodjela diploma
  - Nadgledanje radnog opterećenja nastavnčkog osoblja i profesionalnog razvoja
  - Održavanje odgovornosti za pružanje ne-elektronskog dopisnog studiranja.
- **Odgovornosti Servisnog centra:**
  - Lansirati i prodati inicijative studija na daljinu
  - Pružiti servise za podršku
  - Razviti i održavati infrastrukturu studija na daljinu
  - Olakšati i koordinisati sadržaje i servise koledža
  - Predožiti strategijske saveze
  - Koordinisati razvoj pravila i standarda
  - Obezbijediti tehnološku infrastrukturu za studije na daljinu

1.16. Uloga univerziteta i Servisnog centra za studije na daljinu

Uloge identifikovane u predloženoj organizaciji studija na daljinu reflektuju značajan doprinos koledža ili univerziteta i sistemskog liderstva, nastavničkog osoblja i podrške osoblja u razvoju i pružanju programa i kurseva za studije na daljinu.

- Dekan je odgovoran za artikulaciju ukupne uloge studija na daljinu među prioritetima sistema.
- Prodekan za Akademske servise i istraživanje radi sa šefovima studijskih grupa koledža ili univerziteta i zamjenikom rektora za servise informacione tehnologije da se olakša politika studija na daljinu i smjera među studijskim grupama i da se uspostavi odgovarajuća podrška informacione tehnologije.
- Odbor za studije na daljinu, koji podnosi izvještaj prodekanu za Akademske servise i istraživanje, odgovoran je za razvoj i savjetovanje o ukupnoj politici i smijeru za studije na daljinu; članovi odbora su šefovi studijskih grupa ili katedri ako se one obrazuju, nastavničko osoblje i osoblje funkcionalne podrške sa koledža ili univerziteta.
- Pomoćnik Prodekana za tehnologiju predavnja i direktor servisnog centra za studije na daljinu pruža liderstvo dan-za-danom i koordinaciju studija na daljinu i centralno i širom sistema.
- Četiri odjeljenja podrške podnose izvještaj pomoćniku prodekana za tehnologiju predavnja i Direktor u servisnog centra za studije na daljinu:
- Centar za podučavanje i učenje sa tehnologijom (CPUT) služi kao podrška za nastavničko osoblje uključeno u kurseve i programe studija na daljinu.
- Centar obezbjeđuje servise podrške za dizajn predavanja, i servise kao centralna tačka za članove nastavničkog

osoblja za razmjenu mišljenja i iskustava sa tehnologijom predavanja, uključujući internet, telekomunikacije i mreže.

- Odjeljenje za servise podrške studentima pruža studentima na daljinu logističku podršku, na primjer, servise za upis preko interneta.
- Odjeljenje za servise podrške učenju osigurava da studenti na daljinu dobijaju podršku u učenju da se unaprijedi uspijeh studenata, na primjer, tutorstvo, savjetovanje, nadgledanje ispita, testiranje, trening preko interneta i procjena.
- Odjeljenje Web portala razvija i održava dizajn i sadržaj portala kako koledža ili univerziteta tako i drugih učesnika intranet-a za studije na daljinu u ime koledža ili univerziteta.

1.17. Finansiranje strategije studija na daljinu

Efikasne strategije finansiranja studija na daljinu i tehnološka infrastruktura u vezi s tim traži novčana rješenja sa strategijskim inicijativama. To znači priznavanje finansiranja tehnologije kao operativnog troška, a ne kao kapitalnog izdatka, uspostavljanje strategija finansiranja koje daju obnovljivo ili ciklično finansiranje i priznavanje da osoblje predstavlja veliki i rastući dio potrebnih finansija.

Za internacionalnu menadžment edukaciju ovo traži sveobuhvatnu strategiju koja:

- priznaje da postoje troškovi za do sadašnji doprins resursima da pruže podršku inicijativama studija na daljinu širom sistema koledža ili univerziteta sa kojima ima saradnju;
- fokusira trenutne resurse na nivou sistema za studije na daljinu na razvoj novog Servisnog centra za studije na daljinu, ali priznaje da će pružanje podrške studijama na daljinu biti kroz kombinaciju servisa i osoblja koledža ili univerziteta i Servisnog centra;
- izvršava principe "mjenenog strategijskog rasta"
- razvija uspješnu datoteku studija na daljinu koja uspostavlja poslovni slučaj za nove stalne fondove Senata (skupštine) koledža ili univerziteta sa kojima ima saradnju ;
- koristi studentske takse da pruži održivi izvor za resurse studija na daljinu;
- raspodjeljuje sredstva školarine za studije na daljinu direktno smjerovima i osigurava maksimalnu posvećenost smjera koledža ili univerziteta sa kojima ima saradnju, ovoj viziji studija na daljinu i osigurava pravilnu implementaciju inicijativa za studije na daljinu.

1.18. Predavanja

Euro koledži koriste raznovrsne tehnologije studija na daljinu uključujući internet, e-mail, video kasete, interaktivni (kompresovani) video, emitovani video, telekurseve, audio konferencije, otprintane materijale i kombinacije tehnologije i normalnih predavanja u učionici. Upisi na kurseve koji koriste ove tehnologije studija na daljinu trenutno svakim danom su sve veći. Prema mnogim studentima, studije na daljinu nude fleksibilnost i pristup koji im je potreban za postizanje akademskih ciljeva dok balansiraju lične obaveze.

Kroz studije na internetu, studenti mogu tražiti kurseve koji ispunjavaju njihove interese i ciljeve, saznati kako da kontaktiraju kancelariju za prijem i arhivu, i da saznaju o procedurama upisa na koledžu ili univerzitetu koji nudi kurseve za koje su oni zainteresovani.

Održavanje i širenje uspjeha studija na daljinu zahtijeva strategijsko razmišljanje i investiranje...

Dok razvijene zemlje imaju mnoga dostignuća u studijama na daljinu, mi priznajemo da još mnogo posla ostaje da bi se utvrdilo kako da se najefektivnije iskoriste tehnologije predavanja s ciljem rješavanja dijapazona studentskih pitanja pristupa i da se odgovori šire na obrazovnom tržištu. Shvatajući misiju internacionalne menadžment edukacija, ovaj rad predstavlja istovremeno i akcioni plan za studije na daljinu i tehnologije predavanja. To je razlog sistem mora evoluirati na takav način da služi studentu koji očekuje da može da raspolaže obrazovnim resursima u svijetu preko interneta.

Prvi korak u ovom akcionom planu sa više aspekata zahtijeva kreiranje organizacione strukture koja se bavi operacijama studija na daljinu širom sistema, uključujući pravila i servise u vezi s tim.

1.19. Obim i ciljevi projekta

Radeći na potrebi projekta – ovog elaborata željeli smo da se identifikuju, razjasne i prečiste obim, ciljevi i zadaci projekta.

Obim: Da se napravi obavezujući strateški plan visokog nivoa za studije na daljinu koji daje upute za postizanje ciljeva i zadataka projekta.

Osnovni cilj: Da se stvori organizaciona struktura za podršku operacija studija na daljinu u čitavom sistemu koledža i univerziteta koje koristi studije na daljinu.

1.20. Prateći zadaci:

- Definirati autoritet za donošenje odluka.
- Razjasniti uloge i odgovornosti.
- Definirati strategije i pravila finansiranja.
- Identifikovati metodologije za procjenu i odabir inicijativa za studije na daljinu.
- Identifikovati koledž, univerzitet, katedru i podstrek nastavničkog osoblja za učešće u inicijativama za studije na daljinu.

1.21. Struktura i metodologija projekta

Projekat će se sprovesti u šest faza koje su uključivale analizu trenutnih aktivnosti i ključnih vodilja studija na daljinu; razumijevanje trenutnog okruženja studija na daljinu i ključnih pitanja u vezi sa tim; razvoj vizije za studije na daljinu; procjena alternativnih modusa upravljanja, identifikovanje najpovoljnijeg strateškog upravljačkog modela za studije na daljinu i strukture finansiranja za koledž, univerzitet. U prilogu je dat i rječnik termina korištenih u elaboratu.

<p>Faza I: Finaliziranje planiranja projekta</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Finaliziranje plana projekta • Izvršenje starta projekta
<p>Faza II: Procjena trenutnog okruženja</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Sakupljanje i analiza planova, pravila i organizacionih grafikona koledža i univerziteta koji se tiču studija na daljinu • Obavljanje intervjua i fokusnih grupa • Analiza istraživanja među studentima i nastavničkim osobljem.
<p>Faza III: Razvoj vizije i alternativnih modela</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Razvoj izjava o viziji i kriterijima evaluacije • Sazivanje Radne grupe da se raspravlja o trenutnom okruženju, viziji i kriterijima evaluacije • Razvoj upravljačkih alternativa • Predstaviti značajne najbolje primjere u praksi • Razviti opcije za finansiranje
<p>Faza IV: Odabir preferiranih modela</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Sazvati sastanak Radne grupe da predstave, procjene i diskutuju o alternativama • Odabir upravljačkog pristupa
<p>Faza V: Razvoj izvještaja na polugodištu</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Razvoj i distribucija polugodišnjeg izvještaja Radnoj grupi • Sazvati sastanak Radne grupe da diskutuju o polugodišnjem izvještaju
<p>Faza VI: Priprema finalnog izvještaja</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Razvoj finalnog izvještaja • Sazvati sastanak Radne grupe da predstave i diskutuju o finalnom izvještaju (ako je potrebno) • Izdati finalni izvještaj

1.22. Metodologija za „Internacionalnu menadžment edukaciju“

Projekat studija na daljinu bila je bazirana na sljedećim premisama:

- Graditi projekat na već obavljenom planiranju, a ne ponavljati ga.
- Uključiti osoblje, nastavničko osoblje, administraciju i studente u što većem broju.
- Iskoristiti PwC⁴ da olakšaju put univerzitetu ili koledžu, kroz proces planiranja.
- Osigurati da Radna grupa posjeduje izvještaje i preporuke.
- Razviti plan koji je koncizan, obavezujuće mandatoran za akciju.

Informacije i podaci za analizu su sakupljeni iz raznih izvora, uključujući:

- **Postojeće podatke sa pojedinačnih koledža i kancelarije Principala.**
- Postojeće izvještaje o studijama na daljinu (Prilog E).
- Intervjue i fokusne grupe sa članovima Principal - zajednice (pogledajte Prilog E za kopiju vodiča kroz intervju).
- Diskusije sa članovima Radne grupe.
- Prikazati rezultate istraživanja o studijama na daljinu među studentima i nastavničkim osobljem.
- Znanje o drugim upravljačkim strukturama studija na daljinu.

---

⁴ "Pricewaterhouse Coopers",

NAŠE OKRUŽENJE

2. STRATEGIJSKE VODILJE ZA STUDIJE NA DALJINU

Članovi Radne grupe za izradu elaborata mogu identifikovali više od dvadeset vodilja za studije na daljinu. Tri su isplivala kao primarni podstrek za razvoj strategije studija na daljinu: **(1) širenje programskih mogućnosti, (2) povećanje pristupa studentima, i (3) odgovor na zahtjeve tržišta**. Iako je svaka vodilja nezavisno važna, zajedno daju obavezujući argument za studije na daljinu

2. 1. Tri najvažnije vodilje za studije na daljinu

- 1. Širenje programskih mogućnosti:** Svi Principalovi koledži i univerziteti trenutno nude jedan broj kurseva na daljinu, od kojih mnogi gledaju na studije na daljinu kao na mehanizam za pružanje novih i proširenje postojećih programskih mogućnosti za studente.
- 2. Povećanje pristupa građanima Bosne i Hercegovine:**
  - Sa primarnom misijom da služi građanima, studije na daljinu proširuje pristup građanima Bosne i Hercegovine.
  - **Nacionalnim i internacionalnim studentima:** Studije na daljinu omogućuju učenje bilo gdje i bilo kad. Sa vremenom, studije na daljinu će dati sposobnost da prošire ponudu programa i kurseva nacionalnim i internacionalnim studentima.
- 3. Odgovor na zahtjeve tržišta:** Internacionalne menadžment edukacije moraju biti posvećene ispunjavanju potreba studenata u zemlji (nacionalno i

internacionalno), obezbjeđujući one programe i kurseve koji se traže i koji odgovaraju potrebama studenta u balansiranju posla, ličnog i profesionalnog razvoja.

2.2. Procjena okruženja

Kroz istraživački projekat obavljaju se intervjui fokusne grupe sa nastavničkim i administrativnim osobljem sa više koledža i univerziteta. Osposobljeni vodiči kroz intervjue skupljaju različite podatke koji ukazuju na perspektive o trenutnoj praksi studija na daljinu, politici i pitanjima s tim u vezi.

Intervjui se vode naročito sa:

- Akademskim osobljem za podršku.
- Vođstvom za nastavničko osoblje i akademska pitanja.
- Osobljem studentskih službi.

Ovakvo grupisanje osigurava uvid u višestruki aspekt okruženja studija na daljinu. Ova faza je integralni dio procesa memorisanja informacija, kako bi povratna informacija od učesnika intervjua i fokusnih grupa pomogla razvoju upravljačkog modela.

2.3. Sažetak nalaza: pet glavnih tema

Pet ključnih tema iz intervjua izdvojilo se iz fokusnih grupa. Reprezentativni navodi ilustruju svaki od nalaza fokusnih grupa.

1. NAGRADE I PODSTICAJI	2. STRUKTURALNI BALANS	
<p>A. Model vođen FTE⁵-om (Full Time Equivalent - ekvivalent punog radnog vremena) pruža mogućnosti za koledže da generišu dodatne prihode; međutim, to takođe smanjuje podstrek za perspektivu cijelog Sistema studija na daljinu.</p> <p>B. Uključenost nastavnčkog osoblja u studije na daljinu bilo je ograničeno nejasnim radnim opterećenjem nastavnčkog osoblja i pravilima kompenzacije.</p> <p>C. Trenutni podstreci (npr. grant program za opremu za kurseve) su dobro primljeni; ali nisu vezani za analizu tržišta ili inventara postojeće ponude.</p>	<p>A. Postoje mnogi primjeri kooperacije, koordinacije i saradnje između i unutar koledža; međutim, neadekvatna komunikacija i konkurencija ograničavaju potencijal na dijeljenje znanja, preimućstva i korištenje resursa širom Sistema kako bi se maksimizirala korist za studente.</p> <p>B. Postoji inherentna tenzija između Sistema i autonomije pojedinačnog koledža i kampusa.</p>	
3. INTEGRISANI SERVISI I INFRASTRUKTURA	4. POUZDANOST KVALITETA	5. VIZIJA
<p>A. Nedostaci u pružanju usluga studentima, neispunjavanje zahtijeva za razvoj nastavnčkog osoblja, i nepouzdanost i nekonzistentnost tehnološke infrastrukture su primarni inhibitori rasta u studijama na daljinu.</p> <p>B. Razvoj nastavnčkog</p>	<p>A. Programi za stimulaciju inovacije i eksperimentisanje sa studijama na daljinu su bili uspješni; međutim, postoji rastuća potreba za stalno primjenjivanje standarda kvaliteta, pouzdanosti i efektivnosti troškova.</p>	<p>A. Nedostatak jasnoće koja okružuje rezultate vizije studija na daljinu u ograničenom izvođenju pravila i procedura studija na daljinu.</p> <p>B. Koledži priznaju i prihvataju svoju želju za povećanim</p>

---

⁵ Full Time Equivalent - ekvivalent punog radnog vremena.

<p>osoblja, studentski servisi (službe), dizajn predavanja, i tehnička podrška naveden su kao važni preduslovi za robustan, visoko kvalitetan, rastući program studija na daljinu. C. Servisi i podrška su neujednačeni u Sistemu.</p>	<p>B. Nedovoljna komunikacija, koordinacija i dijeljenje ishoda i naučenih lekcija čine teškim praćenje napretka cijelog Sistema. C. Euro koledžu nedostaje dogovor o tome kako da se operacionalizuje i izmjeri napredak ka Euro koledž viziji studija na daljinu.</p>	<p>liderstvom Sistema i koordinacijom u studijama na daljinu.</p>
--	---	---

Tema 1: Nagrade i podsticaji

NAGRADE I PODSTICAJI
<p>A. Model vođen FTE-om pruža mogućnosti za koledže da generišu dodatne prihode; međutim, to takođe smanjuje podstrek za perspektivu cijelog Sistema studija na daljinu.</p> <ul style="list-style-type: none"> • “Mi živimo i umiremo od FTE”. • “Glavno pitanje je kako dijeliti FTE”. • “Model finansiranja ne dozvoljava podsticaje. Ovo negira dobrotvorno dijeljenje.”
<p>B. Uključenost nastavnčkog osoblja u studije na daljinu bilo je ograničeno nejasnim radnim opterećenjem nastavnčkog osoblja i pravilima kompenzacije.</p> <ul style="list-style-type: none"> • “Mi smo eksperimentisali, ali mi nemamo upute za studije na daljinu.” • “Mehanizmi podsticaja su veoma različiti među koledžima.” • “Mislim da nismo pažljivo pogledali koja bi veličina generacije trebala da bude i šta to znači za radno opterećenje nastavnčkog osoblja.”
<p>C. Trenutni podstreci (npr. grant program za opremu za kurseve) su dobro primljeni; ali nisu vezani za analizu tržišta ili inventara postojeće ponude.</p> <ul style="list-style-type: none"> • “Grant aktivnosti tjeraju ljude na saradnju. Međutim, na programskom nivou, mislim da nismo baš uspjeli.” • “Da bi koledži saradivali, potrebno je da budu u stanju da vide ispred sebe.” • “Čitavo pitanje se svodi do nagrada za rad na studijama na daljinu a da se ne unište druge stvari koje radimo.”

Tema 2: Strukturalni balans

STRUKTURALNI BALANS
<p>A. Postoje mnogi primjeri kooperacije, koordinacije i saradnje između i unutar koledža. Međutim, neadekvatna komunikacija i konkurencija ograničavaju potencijal na dijeljenje znanja, preimućstva i korištenje resursa širom Sistema kako bi se maksimizirala korist za studente.</p> <ul style="list-style-type: none">
• "Saradnja postoji na programskom nivou."
• "Neki koledži vide jedni druge kao konkurenciju, čak i više od entiteta van Sistema."
• "Za ono nastavničko i drugo osoblje koje implementira Principal inicijativu za studije na daljinu, vjerujem da je odnos među više koledža Principala prožet uzajamnom saradnjom i napredovanjem... Međutim, mislim da svi uviđamo da se svi takmičimo za studente i ograničene finansije i resurse."
• "Kooperacija je nejednaka jer su ljudi novi u ovome i ne postoje mehanizmi za podršku."
<p>B. Postoji inherentna tenzija između Sistema i autonomije pojedinačnog koledža i kampusa.</p> <ul style="list-style-type: none">
• "Snaga Principala-a je autonomija svakog koledža da organizuje svoje servise. Međutim, ova autonomija je takođe i slabost jer će biti teško koledžima da krenu ka jednoobraznosti."
• "Više koledža su nedovoljno autonomni." <p>"Postoji tenzija između standardizacije i centralizacije. Postoji potreba za određenom dozom fleksibilnosti kako bi se razvila sopstvena rješenja za neke stvari, ali postoje i koristi za standardizaciju. Postoji trampa. Pokušaj da se nađe pravi balans je izazov."</p>

Tema 3: Integrirani servisi i infrastruktura

INTEGRISANI SERVISI I INFRASTRUKTURA
<p>A. Nedostaci u pružanju usluga studentima, ne ispunjavanje zahtjeva za razvoj nastavničkog osoblja, i nepouzdanost i nekonzistentnost tehnološke infrastrukture su primarni inhibitori rasta u studijama na daljinu.</p> <p>B. Razvoj nastavničkog osoblja, studentski servisi (službe), dizajn predavanja i tehnička podrška su navedeni kao važni preduslovi za robustan, visoko kvalitetan, rastući program studija na daljinu.</p> <ul style="list-style-type: none">
• “Ne postoji način da se provjeri šta studenti rade na drugim koledžima.”
• “Imam jak osjećaj da smo u poziciji kad prodajemo proizvod (npr. kurseve studija na daljinu) bez odgovarajućih sistema podrške studentima koji bi najbolje služili našim studentima na daljinu. Da bismo imali uspješan program obrazovanja na daljinu, moramo osigurati da imamo odgovarajuće servise podrške na raspolaganju.”
• “Postoji mnogo zahtjeva na lokalnim katedrama za IT (informaciona tehnologija) podršku, posebno za administrativne sisteme, podršku nastavničkom osoblju, i obuci. Ovo je ogroman teret, i ovi ljudi neće biti u stanju da pruže dodatnu podršku. Ovo je dilema koju Sistem mora razriješiti.”
<p>C. Servisi i podrška su neujednačeni u Sistemu.</p> <ul style="list-style-type: none">
• “Problemi sa akademskim servisima postoje, naprimjer, centri za pisanje, matematičke laboratorije; međutim, oni nisu obezbijeđeni istovremeno i na internetu.”
• “Postoji potreba za osoblje za podršku dizajnu; nemamo dovoljno ljudi da barataju problemom konverzije sadržaja i prilagođavanja. Ovi resursi su rašireni tanko širom različitih koledža.”
• “Tehnička podrška koja je potrebna nastavničkom osoblju nedostaje u mnogim institucijama.”

Tema 4: Pouzdanost kvaliteta

POUZDANOST KVALITETA
<p>A. Programi za stimulaciju inovacije i eksperimentisanje sa studijama na daljinu su bili uspješni; međutim, postoji rastuća potreba za stalno primjenjivanje standarda kvaliteta, pouzdanosti i efektivnosti troškova.</p> <ul style="list-style-type: none">
• “Koledži će morati da oslabe lokalnu diskreciju da bi uspostavili systemske upute za studije na daljinu u pogledu pravila kao što su veličina generacije (grupe), nagrada, itd.”
• “Najslabiji aspekti studija na daljinu su nekonzistentnost pravila i službi (servisa) za podršku.”
<p>B. Nedovoljna komunikacija, koordinacija i dijeljenje ishoda i naučenih lekcija čine teškim praćenje napretka cijelog Sistema.</p> <ul style="list-style-type: none">
• “Ponekad neki koledž pokušava da ponovo „izumi točak“, gdje bi Sistem mogao da razvije inicijalni dizajn i sačuva resurse.”
• “Ne postoji konzistentnost u informacijama koje se dijele; one su nejednake i nekonzistentne; da bi se to promijenilo, potrebno je da postoji bolje centralizovan menadžment projekta.”
• “Za svu diskusiju, ljudi jednostavno ne znaju šta drugi rade; nedostatak podataka o studentima čini nemogućim znati šta naši studenti rade u drugim školama.”
<p>C. Principalu nedostaje dogovor o tome kako da se operacionalizuje i izmjeri napredak ka Principalovoj viziji studija na daljinu.</p> <ul style="list-style-type: none">
• “Potreban je podsticaj za konzistenciju u pouzdanosti kvaliteta; potrebno je da se to uradi, ali nismo još ništa uradili po tom pitanju.”
• Usvojili smo SREB (Southern Regional Examinations Board – Južno-regionalni odbor za ispitivanje) QA mjere kvaliteta, ali sada se borimo da ih implementiramo.”

Tema 5: Vizija

VIZIJA
<p>A. Nedostatak jasnoće koja okružuje rezultate vizije studija na daljinu u ograničenom izvođenju pravila i procedura studija na daljinu.</p> <ul style="list-style-type: none">
• “Sistem radi dobar posao u koordinisanju aktivnosti oko studija na daljinu, ali ne i što se tiče toga gdje bi studije na daljinu trebalo da idu ili kako rješavati probleme; nema zajedničke vizije koje bismo se držali.”
• “Trenutno, niko se ne mijenja, niko nema specifičan autoritet nad pravilima i procedurama studija na daljinu.”
• Vizija je prilično dobro prihvaćana, ali je toliko generična da niko ne zna šta zaisa znači.”
<p>B. Koledži priznaju i prihvataju svoju želju za povećanim liderstvom Sistema i koordinacijom u studijama na daljinu.</p> <ul style="list-style-type: none">
• “Nismo kapitalizirali na potencijalnim sinergijama; niko nije rekao da je to prioritet, pa tako i nije bio prioritet.”
• “Krucijalno je da novi rektor podržava studije na daljinu.”
• “Rektor univerziteta i dekan koledža priznaju da Principal mora krenuti unaprijed kao Sistem.” <p>“Koledži bi prihvatili liderstvo iz Sistema – spremni su na to.”</p>